

УДК 37:81'243

ОЛЕНА КУЗНЕЦОВА

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м.Харків

ТЕНДЕНЦІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Стаття присвячена встановленню тенденцій модернізації іншомовної освіти в європейському освітньому просторі, висвітленню їх сутності та визначенню шляхів, що дозволили б підвищити якість іншомовної освіти на різних освітніх рівнях й в цілому іншомовну компетентність громадян. Схарактеризовані пріоритети мовної політики ЄС і напрями розвитку сфери іншомовної освіти.

***Ключові слова:** іншомовна освіта, глобалізація, тенденції, напрями модернізації, європейський освітній простір.*

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Взаємопов'язані процеси глобалізації та модернізації формують новий соціальний контекст, зумовлюють зміни у розумінні функціонування суспільства і його цивілізаційного поступу.

Орієнтація України на європейський освітній простір вимагає вивчення і врахування як цивілізаційних тенденцій, що висвітлюють ціннісні пріоритети сьогодення і найближчого майбутнього, так і тих, що проявляються на різних освітніх рівнях у формуванні змісту освіти і визначенні освітніх пріоритетів.

Глобалізація створює нові перспективи для міграційних процесів, формуються виклики, що стосуються не лише громадянства, а й визнання цінності мовного розмаїття і багатокультурного характеру суспільства, адже представників інших мов і культур часто сприймають як певну «загрозу» мовній і культурній «чистоті», а сфері освіти не вдається повною мірою реалізувати формування толерантної багатомовної особистості. В одному з документів ЄС зазначається, що навчальне середовище має стати гнучким, більш багатоаспектним, таким, у якому студенти навчатимуться спілкуванню та функціонуванню у розмаїтті вимірів [1]. Тож, вивчення зарубіжного досвіду є важливим інструментом відстеження змін, що мають місце, надає можливість зіставити вітчизняні і зарубіжні освітні тенденції, запропонувати заходи, що узгоджуються з загальноєвропейськими освітніми модифікаціями з огляду на вплив глобалізаційних процесів.

Аналіз актуальних досліджень. Останнім часом питання іншомовної освіти в Україні та за кордоном є предметом уваги багатьох вітчизняних науковців, зокрема І.Білецької (полікультурні засади іншомовної освіти у середніх навчальних закладах США), В.Гаманюк (аналіз іншомовної освіти у Німеччині), Р.Гришкової (іншомовна освіта в Україні), Л.Гульпи (розвиток іншомовної освіти у середніх навчальних закладах Угорської республіки), О.Максименко (організація навчання іноземних мов у вищій школі країн Західної Європи), В.Махінова (засади формування мовної особистості в історії розвитку європейського соціокультурного освітнього простору), М.Пархомчук (багатомовність як перспектива розвитку іншомовної освіти в початкових школах Німеччини), М.Тадєєвої (розвиток сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи) та інших дослідників.

Утім, євроінтеграційна спрямованість України вимагає поглиблення вивчення зарубіжного досвіду, відстеження нововведень і тенденцій з метою впровадження ефективних організаційних заходів, методів та форм реалізації іншомовної освіти.

Метою статті є на основі вивчення наукових даних, документів ЄС та статистичної

інформації визначити тенденції модернізації іншомовної освіти в Європейському освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. В офіційних документах ЄС визначено основи мовної політики співтовариства і наголошено, що ЄС прагне зберегти лінгвістичне розмаїття і розвивати володіння мовами задля збереження культурної ідентичності, соціальної інтеграції і спільності, а також тому, що багатомовність є важливим інструментом, що надає громадянам в умовах інтегрованої Європи суттєві переваги у здобутті освіти, при працевлаштуванні, забезпеченні мобільності тощо [3]. Так, мобільна робоча сила розглядається ключовим аспектом конкурентоздатності економіки ЄС.

Документи Єврокомісії «Рамкова стратегія з мультилінгвізму» (2005 р.), і «Європейська стратегія з мультилінгвізму» (2008 р.) визначили основні напрями політики ЄС у цій сфері: - наголошення на значній ролі, що її відіграють мови і багатомовність в європейській економіці, і пошук шляхів підвищення цієї ролі; - заохочення всіх громадян до вивчення більшої кількості мов і здатності розмовляти ними для покращення взаєморозуміння і спілкування; - забезпечення для всіх громадян доступу до законодавства і інформації ЄС на власній мові.

Утім, безпосередній вплив ЄС в сфері реалізації освітньої і мовної політики є незначним, оскільки ця сфера знаходиться у зоні відповідальності кожної окремої держави ЄС. Тож і показники іншомовної освіченості й компетентності громадян різних країн є відмінними. Навіть за умови прагнення до реалізації єдиної іншомовної політики ЄС показники володіння й послуговування іноземними мовами громадянами країн-членів ЄС, організації вивчення мов на різних освітніх рівнях в інституційній освіті і поза її межами, ставлення громадян до значущості іншомовної компетенції є різними. Причому, здобутки в цій сфері не є сталими й прогресивно позитивними [7].

Можна стверджувати, що мовна освіта не встигає за процесами й трансформаціями в соціально-економічній сфері: зміни втілюються повільно і непослідовно. З одного боку, традиційні методи і засоби навчання й вивчення мов виявляються неефективними, з іншого, – освітній системі не вдається адекватно і вчасно реагувати на потреби різних соціальних інститутів і забезпечувати належний навчальний процес для засвоєння мов і практики у їх використанні.

Соціально-економічні реалії все більше засвідчують взаємозв'язок між лінгвістичним розмаїттям і ринком праці в умовах економіки знань. На основі вивчення даних ринку праці дослідники вказують, що в економіці знань постійно використовуються різні мови і та чи інша з них домінують у певному середовищі. Тож, науковці вважають, що необхідним у володінні мовами стає не правильність, а досягнення взаєморозуміння і підкреслюють, що існуючі навчальні ресурси не відповідають потребам, не навчають використанню мов у контексті реального життя [6].

На європейських теренах за підтримки і фінансування Європейського Союзу було здійснено проект «Глобалізація, сучасність і мова: нові перспективи мовної освіти» (EUNOM) з метою розробки моделі, яка дозволила б переглянути зв'язки між вищою та іншими рівнями освіти, між суспільством та мовним розмаїттям [4]. Було визначено 5 ключових напрямів: 1) нова парадигма підготовки вчителів мов; 2) вища освіта і дослідження проблеми мультилінгвізму; 3) проблема управління у мультилінгвальному і багатоетнічному суспільстві; 4) мультилінгвізм в економіці знань: ринки праці і корпоративна відповідальність; 5) інформаційна технологія, електронне навчання і мови.

Підґрунтям розробки моделі стало положення про те, що мовна освіта має забезпечити особу уміннями й навичками, що дозволять їй ефективно існувати у суспільстві. При цьому учасники проекту прагнули визначити адекватні форми навчання й учіння мов та способи набуття комунікативних умінь у соціальних інститутах різних рівнів – у школі, в інституціях вищої освіти та у межах ринку праці з огляду на завдання реалізації концепції «навчання протягом життя» та визначити перспективи забезпечення послідовності у здобутті іншомовної освіти. Слід відзначити,

що учасники проекту виходили з розуміння того, що інновації у вищій освіті не досягнуть успіху, якщо студенти не матимуть можливість досягти певного рівня компетентності у різних мовах і скористатися новими моделями, що розвиваються у вищій освіті.

У ході реалізації проекту було встановлено, що для реалізації Європейської політики щодо розвитку багатоманіття у вивченні мов необхідні конкретні рішення і дії. Вчителі й викладачі мов потребують підтримки – чітких нових стратегій, цільових настанов і методик, методичних рекомендацій щодо навчання учнів й студентів використовувати набуті уміння з користю впродовж життя. Тож робота над проектом виявила необхідність змін у системі підготовки вчителів мов у вищих навчальних закладах, зокрема щодо удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів, який має забезпечувати їх готовність до формування високого рівня кроскультурної компетенції молоді, готувати вчителів мов до роботи у новому навчальному середовищі, у нових умовах.

Дослідники вказують на неминучість переходу від традиційної парадигми підготовки вчителів певної мови до парадигми підготовки «мовного вчителя» («*language teacher*») і до трансформацій у розумінні навчальної дисципліни «Іноземна мова» [2].

Висновки, яких дійшли учасники проекту, запропонували такі пріоритетні напрями модернізації сфери іншомовної освіти: 1) від форми до практики: при визначенні навчальних досягнень важливі не знання лінгвістичних форм, а уміння використовувати мову й мовні засоби для реалізації комунікативних напрямів; 2) ефективність на протигагу правильності: уміння й здатність реалізувати комунікативний намір мають безперечну перевагу над лексико-граматичною правильністю мовних висловів; 3) гнучкість у вивченні: запровадження гнучких навчальних програм і курсів вивчення іноземних мов, орієнтованих на особисті індивідуальні потреби студентів; 4) акцент на комунікативності: навчальна програма має будуватись виключно виходячи з пріоритетності дотримання принципу комунікативності, усі види навчальної роботи і завдань мають реалізовувати комунікативні наміри і сприяти організації спілкування іноземною мовою; 5) плюрилінгвальна компетентність: навчання й розвиток плюрилінгвальної компетенції з метою використання всіх можливих вербальних і невербальних засобів для вираження значення і реалізації комунікативного наміру; 6) розширення спектру мов, що пропонуються для вивчення.

Для реалізації визначених завдань європейські фахівці вважають необхідною модернізацію мовної і педагогічної підготовки учителів мов у вищих навчальних закладах. Як правило у європейських вищих навчальних закладах ці два компоненти не реалізуються одночасно, так як зазвичай студент спочатку навчається на мовному відділенні, а потім проходить підготовку на педагогічному відділенні. Вважається, що студент без сумніву повинен мати достатню мовну компетенцію для того, щоб бути вчителем мов. Однак, сьогодні вчителів необхідний більш широкий спектр компетенцій, кожній з яких притаманні відмінні способи набуття. Дослідники вказують, що попередня модель організації підготовки вчителів мов була вдалою і базувалася на теоретичній підготовці фахівців (засвоєнні структурної характеристики мов і їх аналізі). Утім, сьогодні студентам поряд з теоретичними знаннями необхідно надати можливість розвинути компетенції, які вони у подальшому формуватимуть в своїх учнях (наприклад, формування плюрилінгвальної компетенції, уміння успішної реалізації комунікативних намірів). Визнано, що така підготовка має базуватися на положеннях освітніх документів Ради Європи з розробки стандартних характеристик володіння мовами і рівнів оцінювання іншомовної компетенції (*Common European Framework of Reference for Languages*).

Другий аспект реалізації визначених завдань модернізації підготовки вчителів мов торкається реалізації встановлення нерозривного взаємозв'язку педагогічної та лінгвістичної підготовки майбутніх учителів. Особа, яка займається навчанням мов, має бути педагогічно кваліфікованою і вміти реалізовувати теоретичні і практичні

педагогічні знання, уміння й навички при власному вивченні мов і при навчанні мов інших. Це вимагає розв'язання завдання модернізації теоретичних ідей та принципів організації педагогічної підготовки вчителів, які в педагогічному сенсі відштовхуються від позицій або біхевіористської теоретичної думки, або від настанов когнітивізму, а у лінгвістичному контексті орієнтуються на структурний (формальний) та/або соціолінгвістичний напрями.

Третій аспект трансформацій у підготовці вчителів мов наголошує на важливості налагодження взаємодії, не лише організаційно й змістовно між предметними сферами (лінгвістика, педагогіка), а й між підрозділами, що її забезпечують, а також у політиці університетів та ставленні викладацького складу. З одного боку, освітні послуги університетів орієнтовані назовні, з іншого, - у глобалізованому світі не можна ігнорувати потреби навчального середовища у межах вищих навчальних закладах. Тож, необхідні як орієнтованість на підготовку фахівців, що володіють мовами, так і на створення певної атмосфери у межах вищих навчальних закладів, що мотивувала б студентів до оволодіння іноземними мовами у вищих навчальних закладах та заохочувала б їх докладати такі зусилля.

У доповіді Директорату загальної освіти та культури Єврокомісії «Мобільність: Зняття перешкод у мобільності вчителів іноземних мов» (червень 2006 р.) зазначається, що зростає актуальність посилення спрямованості на навчання мов, оскільки відбуваються зміни у понятті «національна держава». Навчальне середовище має стати гнучким, більш багатоаспектним, таким, у якому студенти навчатимуться спілкуванню та функціонуванню у розмаїтті вимірів [1].

У європейському освітньому просторі активно проводяться дослідження в сфері іншомовної освіти. В організації навчання мов активно досліджується використання технології, реалізується «ранній старт» у вивченні мов, розвивається впровадження концепції навчання протягом життя стосовно вивчення мов. До того ж зарубіжні дослідники як окрему проблему розглядають те, що багато студентів університетів не володіють жодною мовою, крім рідної (офіційної, державної) і не вбачають у цьому сенсу, оскільки університети не приділяють належної уваги розвиткові напряму, висвітленню академічних переваг у володінні мовами, не інтегрують мови у навчальний контекст вищої освіти. Так, за даними вивчення, проведеного у 2012 р. у 27 країнах ЄС, встановлено, що більшість європейців не відносять себе до тих, хто вивчає мови активно. Приблизно чверть (23%) європейців ніколи не вивчали жодної іноземної мови, а трохи більше двох п'ятих (44%) не вивчали мови останнім часом і не мають наміру розпочати їх вивчення [5].

Освітняні і дослідники, політики і громадські діячі активно обговорюють чутливе питання вибору іноземної мови чи мов для вивчення. З одного боку, формується ставлення до англійської мови як до «глобальної» і необхідної для будь-кого, хто є учасником глобального ринку, з іншого, - на європейських теренах змінюється ставлення до європейських мов і мов меншин з огляду на багатоструктурне управління у європейському просторі, а також переконання у тому, що в основі європейської єдності лежить повага до розмаїття, зокрема лінгвістичного.

Вивчення педагогічних джерел вказує, що дослідники вбачають розв'язання існуючих проблем в уточненні цільових настанов і пріоритетів, модернізації підготовки викладачів мов, трансформаціях в організації навчання і вивчення мов, навчальному середовищі, у забезпеченні послідовності у навчанні мов на різних освітніх рівнях, врахування потреб учнів і їх індивідуальних психологічних характеристик в учінні, в ефективному використанні педагогічних можливостей технології у навчанні й вивченні мов тощо.

Неоліберальні концепції заперечують традиційні принципи навчання і вивчення мов й наполягають на повному перегляді теоретичних настанов щодо ролі «іноземних» мов в освіті, вимагаючи переходу від фіксованих навчальних програм до гнучких, більш зручних зорієнтованих на потреби індивіда. Акцентом стає навчитися вчитися і

особливо навчитися «вивчати мови», що посилює значущість теорій учіння на противагу теоріям навчання мови як предмета навчального плану. До того ж освітні акценти розширюються і охоплюють не лише зміст навчання, а й емоційний, соціальний, культурний, моральний розвиток учня/студента, а навчальна програма акцентує не просто набуття знань, а й розвиток комунікативних умінь.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз даних і результатів розвідок європейських дослідників дозволяє визначити такі тенденції модернізації іншомовної освіти в європейському освітньому просторі:

відхід від лінгвістичних пріоритетів й акцентування здатності реалізовувати розмаїття комунікативних намірів й передавати «значення». Іншомовна освіта має забезпечити особу навичками й уміннями, що дозволять їй ефективно існувати у суспільстві;

спрямування на формування плюрилінгвальної компетентності особистості;

пошук шляхів оптимізації іншомовної підготовки у різних освітніх сферах і на різних освітніх рівнях (дошкільна й початкова освіта, навчання впродовж життя, використання технології тощо);

модернізація професійно-педагогічної підготовки вчителів мов (концептуально щодо мети й змісту підготовки, організаційно й технологічно щодо формування компетентностей необхідних для ефективного функціонування у сучасному світі). Сьогодні наголошується, що учителі повинні бути підготовлені до роботи у багатомовному, багатокультурному, етнічно різноманітному середовищі

У цілому зміни соціально-економічного контексту вимагають трансформацій в організації і забезпеченні іншомовної освіти. Метою оволодіння мовою постає не компетентність з іноземної мови, а комунікативна компетентність, що базується на потребах конкретних ситуацій спілкування. Замість прагнення набутти успішності в оволодінні мовою на рівні певних стандартів стає важливим формування толерантності до використання різних форм передачі значення для забезпечення комунікативних цілей інтеракції.

Відповідно, сьогоденне розуміння мети «вивчення мов» зумовлює формування нових моделей їх навчання, що дозволять сформувати особу, здатну до плюрилінгвального спілкування, розумного слухача, міжкультурного посередника. Тож, наголос у навчанні зміщується з завдання отримати очікуваний результат на здобуття мотивуючих досягнень, від процесу вивчення мови до процесу учіння «використовувати мову», використовуючи будь-які ресурси, якими вже володіє учень, для досягнення нових результатів.

Відхід від лінгвістичної чистоти та правильності, пріоритетність демократичного громадянства й відкритості до різних культур, висувають і перед сферою педагогічної освіти завдання випрацювання інструментів, здатних забезпечити підготовку вчителів, готових до формування комунікативно компетентного покоління.

Комплекс завдань і викликів у сфері іншомовної освіти зумовлює доцільність подальшого вивчення й аналізу розмаїття змістових та організаційних питань навчання й вивчення іноземних мов на різних освітніх рівнях і способи їх розв'язання у провідних державах світу.

Список використаних джерел

1. Detecting and Removing Obstacles to the Mobility of Foreign Language Teachers Final Report/ A Report to the European Commission Directorate General for Education & Culture [Електронний ресурс], July 2006.–87 p. – Режим доступу: http://www.pedz.uni-mannheim.de/daten/edz-b/gdbk/06/detect_removing_en.pdf
2. European Profile for Language Teacher Education/ Final Report/ A Report to the European Commission Directorate General for Education and Culture/ Written by Michael Kelly, Michael Grenfell, Rebecca Allan, Christine Kriza and William McEv

- [Електронний ресурс], September 2004. – 124 p. – Режим доступу: www.lang.soton.ac.uk/profile/report/MainReport.rtf
3. Europeans and their Languages: report /Special Eurobarometer 386 / Eurostat News Release // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
 4. Globalisation, Modernity and Language: New Perspectives on LANGUAGE in education/ The EUNoM report [Електронний ресурс], September 2012. – 62 p. – Режим доступу: <http://eunom.uoc.edu>.
 5. Key Data on Teaching Languages at School in Europe - 2012 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/>
 6. Williams G., Strubell M., Williams G.O. Trends in European Language Education/ G.Williams, M.Strubell, G.O. Williams // The Language Learning Journal. – 2013. – Volume 41, Issue 1. – p. 5-36.
 7. Кузнецова О.Ю. Іншомовна освіта в сучасних європейських соціально-економічних реаліях/ О.Ю.Кузнецова // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць.– К. : Вид. центр КНЛУ, 2015. – Випуск 51. – С.25-29.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2016 р.

КУЗНЕЦОВА Е.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, г.Харьков, Украина

ТЕНДЕНЦИИ МОДЕРНИЗАЦИИ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Статья посвящена выявлению тенденций модернизации иноязычного образования в европейском образовательном пространстве, освещению их содержания и определению путей повышения качества иноязычного образования на всех образовательных уровнях и в целом иноязычной компетентности граждан. Охарактеризованы приоритеты языковой политики ЕС и направления развития сферы иноязычного образования.

Ключевые слова: *иноязычное образование, глобализация, тенденции, направления модернизации, европейское образовательное пространство.*

KUZNETSOVA O.

Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

FOREIGN LANGUAGE EDUCATION MODERNIZATION TENDENCIES IN EUROPEAN EDUCATIONAL AREA

The article determines the tendencies in foreign language education modernization in the European Union member states. The analysis proves that globalization influences the latest developments in foreign language teaching and learning. The EU language policy priorities are considered as a prerequisite for the changing goals and tasks of foreign language teaching and learning at different educational levels. The study points out that development of foreign language education is based on the promotion of the idea of common European educational dimension creation. Some problems in foreign language teaching and learning are singled out. The main directions of changes in foreign language teaching and learning (goals, objectives, priorities in the teaching process organization models at different educational levels; search for relevant and efficient methods, forms, technologies and means of teaching; introduction of foreign language studies into the preschool and primary school curriculum; widening the opportunities for foreign language learning, communicative competence development with the focus on communicative intention transfer, a shift to “plurilingualism”) are determined. The fact that institution-based learning of foreign languages has to set up the foundation for lifelong foreign language learning concept realization is stressed.

The conclusion is made that the EU encourages all citizens to be multilingual, with the long-term objective that every citizen has to acquire practical skills in at least two languages in addition to his or her mother tongue. The basic ideas that prompt the present day tendencies in foreign language teaching and learning include the role that languages and multilingualism play in the

European economy and the necessity to improve mutual understanding and communication by encouraging all citizens to learn and speak more languages. The decisions taken at the European Union level may be useful for the changes taking place in foreign language competence development in educational institutions of different levels in Ukraine.

Keywords: *foreign language education, globalization, tendencies, modernization directions, European educational area.*